

การทำประมงลอบหมึกสาย (กึ่งกึ่ง) และผลการจับ บริเวณชายฝั่งแหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี Octopus Pot Fishing and The Catch Around The Coastal of Laem Phak Bia, Petchaburi Province

น.ค.เรศ ยะสุข^{1*}, อานุกรณ์ บุตรสันติ¹, สมบูรณ์ ศิริรักษ์โสภณ², อรอนงค์ ฝิวนิล³ และ สืบสิน สอนิรัตน์¹

Nakaret Yasook^{1*}, Anukorn Boutson¹, Somboon Siriraksophon², Onanong Phewnil³ and Suebsin Sontirat¹

บทคัดย่อ

การศึกษาการประมงลอบหมึกสายตั้งแต่ มีนาคม 2554 - กุมภาพันธ์ 2555 เก็บข้อมูลเดือนละครั้งโดยลงเรือร่วมกับชาวประมงเก็บข้อมูลในแหล่งประมงจริง พบว่าชาวประมงใช้เชือกเส้นผ่านศูนย์กลาง 4 มม. ผูกกับเปลือกหอย ระยะ 2.5 - 3.0 ม. วางลอบหมึกสาย 5 - 6 แถว ห่างกัน 100 ม. ขนานกับชายฝั่ง ยึดปลายแถวด้วยทุ่นซีเมนต์และผูกทุ่นธงบอกตำแหน่ง แหล่งประมงห่างฝั่ง 3 - 10 กม. ระดับน้ำลึก 10 - 15 ม. เรือประมงยาวน้อยกว่า 14 ม. ปกติทิ้งลอบไว้ 1 - 2 วัน ทุ่นเวลากลางคืน จำนวน 15,000 - 18,000 ลอบ/เที่ยว ฤดูทำประมงตั้งแต่ ธันวาคม ต่อเนื่องถึงเดือนสิงหาคม ของปีถัดไป จับหมึกสายชนิดเดียวคือ *Amphioctopus aegina* โดยลอบหนึ่งลอบสามารถจับหมึกสายได้เพียงหนึ่งตัวเท่านั้น ปริมาณการจับต่อหน่วยการลงแรงประมง (CPUE) เฉลี่ย 0.16 ± 0.08 กก./10 ลอบ น้ำหนักเฉลี่ยหมึกสายเพศผู้และเพศเมีย 45.00 ± 11.54 ก. และ 59.62 ± 12.98 ก. อัตราส่วนเพศผู้ต่อเพศเมีย 0.5:1 อัตราการจับเดือน มีนาคม เมษายน พฤษภาคม มิถุนายน ธันวาคม พ.ศ. 2554 และ มกราคม พ.ศ. 2555 เป็นร้อยละ 80.4, 51.5, 16.3, 14.5, 8.2 และ 10.9 ตามลำดับ

ABSTRACT

The octopus pot fishing was studied in Mar 2011-Feb 2012 by data collecting and onboard observations in the real fishing ground once a month. The pots were tied with rope, diameter 4 mm, 2.5 - 3.0 m of pot interval. Octopus pots were set parallel 5 - 6 lines along the coast, 100 m line interval. Each line was fixed with cements weights and connected to surface buoys to indicate the positions. Octopus pots were operated by fishing boats (<14 m), 3 - 10 km from shore, 10 - 15 m depth. Soak time was usually 1 - 2 days, retrieved the pots at night, 15,000 - 18,000 pots/operation. Fishing season is in Dec - Aug. Only *Amphioctopus aegina* was caught. One pot caught only one octopus. Average CPUE was 0.16 ± 0.08 kg/10 pots. Average weights of male and female were 45.00 ± 11.54 g and 59.62 ± 12.98 g. Sex ratio of male and female was 0.5:1. Catch rate in Mar, April, May, Jun, December 2001 and January 2002 were 80.4%, 51.5%, 16.3%, 14.5%, 8.2% and 10.9% respectively.

Key Words: octopus pot, catch, *Amphioctopus aegina*, Laem Phak Bia

*Corresponding author; e-mail address: Nakaret@seafdec.org

¹ คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

¹ Faculty of Fisheries, Kasetsart University, Bangkok 10900

² ศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้/สำนักงานเลขาธิการ กรุงเทพฯ 10903

² South East Asia Fishery Development Center/Secretariat, Bangkok 10903

³ ภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

³ Department of Environmental Science, Faculty of Environment, Kasetsart University, Bangkok 10900

คำนำ

การประมงหมึกสายด้วยเครื่องมือประมงลอบ เกิดจากจากชาวประมงแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน สังเกตเห็นหมึกสายอาศัยอยู่ในคนโทและภาชนะอื่น ๆ ที่ถูกทิ้งไว้ในทะเล จึงพัฒนาวิธีทำประมงด้วยการปั้นหม้อดินเผาขึ้นมาเพื่อจับหมึกสายโดยเฉพาะ เช่น ชาวประมงในประเทศอิตาลี มอลต้า และประเทศแถบคาบสมุทรไอบีเรีย นอกจากนี้ยังพบการใช้หม้อดินเผาเพื่อจับหมึกสายในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียใต้ เช่น ประเทศญี่ปุ่น เกาหลีและฮ่องกง โดยหมึกสายเข้าลอบตามพฤติกรรมการหาแหล่งพักพิงและวางไข่ (Brandt, 2005) นอกจากลอบหม้อดินเผาแล้วยังสามารถใช้ลอบจากวัสดุชนิดอื่น เช่น ท่อพลาสติก ท่อโลหะ ยางรถมอเตอร์ไซด์เก่า รวมถึงเปลือกหอยฝาเดียวขนาดใหญ่ ทั้งนี้รูปแบบและขนาดของลอบแตกต่างกันไปตามชนิดและพฤติกรรมของหมึกสายที่ต้องการจะจับ (Slack-Smith, 2001) ปริมาณการจับหมึกสายของประเทศไทยเมื่อปี 2556 เท่ากับ 10,260 ตัน เพิ่มขึ้นจากปี 2552 เพียง 411 ตัน หรือ ร้อยละ 4 เท่านั้น แต่มูลค่าของหมึกสายเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 36 จาก 428 ล้านบาท เป็น 650 ล้านบาท (กรมประมง, 2556) ในอดีตหมึกสายในประเทศไทยส่วนมากถูกจับด้วยเครื่องมืออวนลาก (สมนึก, 2536) และเป็นสัตว์น้ำพลอยจับได้ (Bycatch) ยังไม่มีเครื่องมือประมงสำหรับจับหมึกสายโดยเฉพาะจนถึงปี 2547 มีเครื่องมือประมงทะเลชนิดใหม่เพื่อจับหมึกสายทำด้วยเปลือกหอยจุฬารวมณ์ (Noble Volute) พบครั้งแรกที่จังหวัดตราด ชาวประมงเรียกว่า “กึ่งกึ่ง” ปัจจุบันมีการทำประมงทั่วพื้นที่อ่าวไทยฝั่งตะวันออกและอ่าวไทยตอนล่างและมีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่ทำประมงเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากอายุการใช้งานของเครื่องมือยาวนาน มีวิธีทำประมงง่ายและใช้เวลาทำประมงน้อยกว่าเครื่องมือประมงชนิดอื่น (ธีระยุทธ และ หัสพงศ, 2554) ยังพบการใช้เครื่องมือประมงชนิดนี้บริเวณเกาะกง ประเทศกัมพูชาเช่นกัน (SEAFDEC, 2007)

พื้นที่ชายฝั่งแหลมผักเบี้ยมีทั้งระบบนิเวศแบบป่าชายเลนและหาดทรายมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน ทั้งยังเป็นที่ตั้งของโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อการบำบัดน้ำเสีย ของเสียและขยะโดยใช้เทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อนร่วมกับวิถีธรรมชาติบำบัด ชาวประมงบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวประมงพื้นบ้านใช้เครื่องมือประมงประเภทอวนติดตา เช่น อวนปู อวนปลาเห็ดโคน อวนปลาเกะ และอวนปลาหมึก เป็นต้น ลอบหมึกสายเป็นเครื่องมือประมงทะเลชนิดใหม่และกำลังได้รับความนิยม มีการใช้งานแพร่หลายทั่วอ่าวไทยรวมทั้งบริเวณชายฝั่งแหลมผักเบี้ย ประกอบกับหมึกสายก็เป็นที่ต้องการของตลาดเพิ่มขึ้น แต่รายงานการศึกษาเกี่ยวกับการทำประมงและผลการจับสัตว์น้ำจากเครื่องมือประมงชนิดนี้ในประเทศไทยยังมีน้อย ดังนั้นการศึกษากการทำประมงลอบหมึกสายด้วยเปลือกหอยจุฬารวมณ์ และผลการจับนี้ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญและจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนบริหารจัดการเครื่องมือประมงชนิดนี้รวมถึงทรัพยากรหมึกสายในพื้นที่ศึกษา ตลอดถึงแนวทางการพัฒนาเครื่องมือประมงชนิดนี้ในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาเครื่องมือประมงและวิธีการทำประมงลอบหมึกสายด้วยเปลือกหอยจุฬารวมณ์บริเวณชายฝั่งแหลมผักเบี้ย
2. ศึกษาผลการจับสัตว์น้ำ ชนิดของหมึกสายและปริมาณการจับต่อหน่วยลงแรงประมง (CPUE)
3. ศึกษาอัตราส่วนเพศของหมึกสายที่ได้จากการทำประมง

อุปกรณ์และวิธีการ

1. สถานที่ศึกษาและระยะเวลาดำเนินการ

บริเวณชายฝั่งแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เก็บข้อมูลเดือนละ 1 ครั้ง ตั้งแต่ มีนาคม 2554 – กุมภาพันธ์ 2555 ทั้งนี้เดือน กันยายน ตุลาคม และ พฤศจิกายน 2554 ไม่มีการเก็บข้อมูลเนื่องจากชาวประมงหยุดการทำประมง พื้นที่ทำการประมงลอบหมึกสายของเรือประมงลำที่ผู้ศึกษาลงเพื่อบันทึกข้อมูล ดัง Figure 1

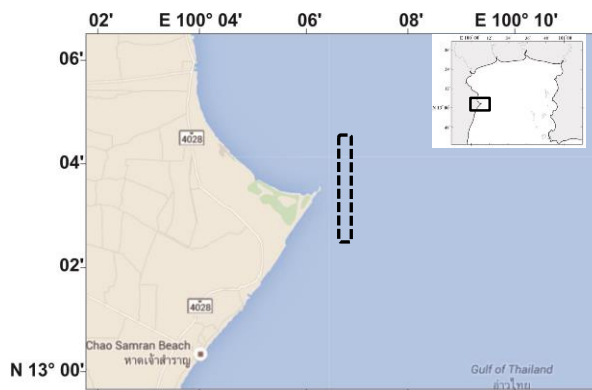

Figure 1 The octopus pot fishing ground of the fishing boat that the observer has participated

2. วิธีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 สอบถามชาวประมงเกี่ยวกับวิธีการทำประมง ส่วนประกอบของเครื่องมือประมง จำนวนลอบที่ใช้ และลงเรือของชาวประมงลอบหมึกสายเพื่อศึกษาวิธีการทำประมง บันทึกผลการจับของวันที่ผู้ศึกษาลงเรือ และสุ่มบันทึกจำนวนหมึกสายที่จับได้จากลอบต่อเนื่องกัน 1,000 ลอบ ทำการสุ่มจับบันทึก 2 ครั้ง ก่อนเที่ยงคืนหนึ่งครั้งและหลังเที่ยงคืนหนึ่งครั้ง เรือลำที่ผู้ศึกษาลงมีความยาวตลอดลำ 12 ม. ใช้เครื่องยนต์ดีเซล 165 แรงม้า ลงเรือลำเดิมทุกครั้งที่มาเก็บข้อมูล

2.2 นำผลการจับมาวิเคราะห์หาปริมาณการจับต่อหน่วยการลงแรงประมง (CPUE) ต่อจำนวนลอบ 10 ลอบ ดังสมการ (ธีรยุทธ และ หัสพงค์, 2554)

$$\text{CPUE (กก./10 ลอบ)} = \frac{\text{ปริมาณหมึกสายที่จับได้ (กก.)} \times 10}{\text{จำนวนลอบเปลือกหอยทั้งหมดที่วาง (ลอบ)}}$$

2.3 นำข้อมูลของจำนวนหมึกสายที่เข้าลอบ 1,000 ลอบ นำมาหาค่าเฉลี่ยและคำนวณอัตราการจับของหมึกสายเป็นร้อยละ

2.3 สุ่มตัวอย่างหมึกสาย 30 – 50 ตัว นำมาแยกชนิด (Carpenter, 1998) เพื่อศึกษาว่าลอบหมึกสายจับหมึกสายได้กี่ชนิด ซึ่งนำน้ำหนักหมึกแต่ละตัวด้วยเครื่องชั่งทศนิยม 2 ตำแหน่ง เพื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยของหมึกสายที่จับได้ และแยกเพศโดยพิจารณาแขนขวาคู่ที่ 3 เพศผู้แขนจะสั้นกว่าด้านซ้ายและเปลี่ยนเป็นอวัยวะที่ช่วยในการผสมพันธุ์ หรือผ่าดูอวัยวะสืบพันธุ์ภายในช่องท้อง ในกรณีที่ไม่สามารถจำแนกเพศได้ วิเคราะห์อัตราส่วนเพศผู้และเพศเมียด้วยการทดสอบไคสแควร์ (X^2 -test, $\alpha = 0.05$)

ผล

1. ส่วนประกอบของเครื่องมือประมงและการทำประมง

เครื่องมือประมงลอบหมึกสายใช้เปลือกหอยจุฬารามณ์ *Noble volute* (*Cymbiola nobilis*) เพราะมีเปลือกหนา ทนต่อการกระแทก นำมาตัดปลายขอบด้านหัว ด้านท้าย และขอบเปลือกด้านท้องให้เรียบ เจาะรูด้านท้ายสำหรับร้อยกับเชือกคร่าว เชือกคร่าวใช้เชือกโพลีเอทิลีน (Polypropylene) เส้นผ่านศูนย์กลาง 4 มม. ผูกเข้ากับเปลือกหอยลักษณะเป็นราวต่อกัน ระยะห่างระหว่างเปลือกหอย 2.5 – 3.0 ม. การทำประมงจะวางลอบเป็นแถวขนานกับชายฝั่ง ใช้ทุ่นปูนซีเมนต์ยึดหัวและท้ายแถวเพื่อป้องกันการเคลื่อนที่ของแนวลอบ ผูกทุ่นธงต่อกับทุ่นปูนซีเมนต์เพื่อแสดงตำแหน่งของลอบ เรือประมงลอบหมึกสายบริเวณแหลมผักเบี้ยมีประมาณ 10 ลำ เป็นเรือประมงขนาดเล็กมีเก๋ง ะวางบรรทุกน้อยกว่า 10 ตันกรอส และมีความยาวน้อยกว่า 14 ม. ส่วนใหญ่ดัดแปลงมาจากเรืออวนติดตาและอวนลากแผ่นตะเฒ่า พื้นที่ทำประมงอยู่ห่างจากฝั่ง 3 – 10 กม. ความลึกน้ำตั้งแต่ 10 – 15 ม. ลักษณะของพื้นทะเลเป็นทรายปนโคลนและเปลือกหอย ชาวประมงจะวางลอบในพื้นที่จับจองของแต่ละคน จำนวนลอบใช้ลอบหมึกสายที่ชาวประมงใช้ทั้งหมดประมาณ 15,000 – 18,000 ลอบ วางเรียงแถว 5 – 6 แถว แต่ละแถวใช้ลอบ 3,000 – 3,600 ลอบ ความยาวแต่ละแถวประมาณ 9 กม. ระยะห่างแต่ละแถว 100 ม. เรือประมงแต่ละลำมีลูกเรือ 5 คน รวมทั้งได้กั้ง

การกู้ลอบหมึกสายทำในเวลากลางวันเริ่มจากลูกเรือคนแรกดึงสายคร่าวขึ้นมาโดยมีเครื่องกว้านช่วย เมื่อลอบขึ้นมาบนเรือ ลอบที่มีหมึกสายจะส่งให้ลูกเรือคนที่สองนำลอบแช่ลงในถังน้ำเกลือเข้มข้นเพื่อเร่งให้หมึกออกจากเปลือกหอย จากนั้นลอบที่กู้ขึ้นมาจะถูกส่งผ่านไปให้ลูกเรือคนที่สามจัดเรียงให้ลอบเคลื่อนผ่านไปยังบริเวณด้านท้ายเรือทางด้านกราบขวา ลูกเรือคนที่สี่อยู่ท้ายเรือคอยควบคุมไม่ให้ลอบพันกันขณะที่ปล่อยลงน้ำทางท้ายเรือเพื่อรอการกู้ครั้งต่อไป ปูพื้นเรือบริเวณที่ทำงานและบริเวณที่ลอบเคลื่อนผ่านทั้งหมดด้วยแผ่นโฟมยางเพื่อป้องกันไม่ให้เปลือกหอยแตก ความเร็วเรือขณะกู้ลอบประมาณ 3 ไมล์ทะเลต่อชั่วโมง ชาวประมงจะกู้ลอบ 15,000 – 18,000 ลอบ แต่ละครั้งใช้เวลา 9 – 10 ชั่วโมง ไม่รวมเวลาเดินทาง กู้ลอบทุก 1 – 2 วัน และเว้นช่วงนานขึ้นหากพบว่าปริมาณการจับไม่คุ้มค่ากับค่าใช้จ่ายในการออกทำการประมง (ต่ำกว่า 100 กก.) ชาวประมงจะเตรียมลอบสำรองประมาณ 500 ลอบ ทุ่นปูนซีเมนต์และทุ่นธงไปกับเรือเสมอสำหรับสับเปลี่ยนกับอุปกรณ์ที่เสียหาย ลอบเปลือกหอยจุฬารามณ์ถูกวางไว้ในทะเลตลอดฤดูทำประมงและนำขึ้นมาทำความสะอาดเมื่อพบว่ามีเพรียงมาเกาะบนเปลือกหอยมากจนส่งผลให้หมึกเข้าลอบน้อยลง (ประมาณ 2 เดือน) ลอบหมึกสายจากเปลือกหอยจุฬารามณ์ หมึกสาย *A. aegina* และเรือประมงดัง Figure 2 (A – D)

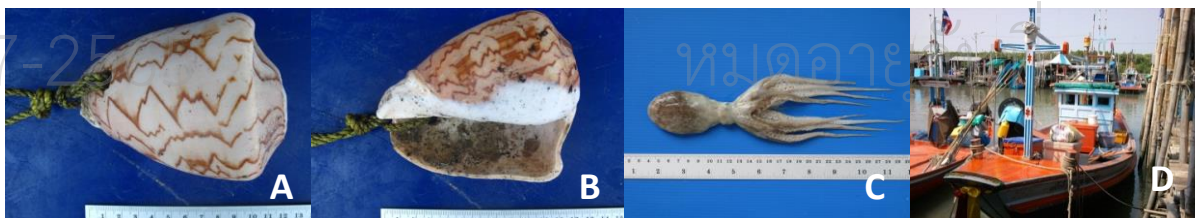

Figure 2 The octopus pot made from empty shell of *Noble volute* with dorsal side (A), ventral side (B), *A. aegina* (C) and fishing boat (D).

2. ผลการจับและปริมาณการจับต่อหน่วยลงแรงประมง (CPUE)

จากการลงเก็บข้อมูลเดือนละ 1 ครั้ง ตั้งแต่ มีนาคม 2554 – กุมภาพันธ์ 2555 ผู้ศึกษาลงเรือของชาวประมงลอบหมึกสายเพื่อศึกษาวิธีการทำประมง บันทึกผลการจับ และสู่มบันทึกจำนวนหมึกสายที่จับได้จากลอบต่อเนื่องกัน 1,000 ลอบ ได้ในเดือน มีนาคม เมษายน พฤษภาคม มิถุนายน ธันวาคม 2554 และ มกราคม 2555 เดือน กรกฎาคม สิงหาคม 2554 และ กุมภาพันธ์ 2555 ไม่ได้ลงเก็บข้อมูลบนเรือประมงเนื่องจากไม่ตรงกับวันที่ชาวประมงออกเรือ จากผลการศึกษาพบว่าหมึกสายที่จับได้จากลอบเบ็ดลอบหอยจุกพราหมณ์บริเวณแหลมผักเบี้ย พบเพียงชนิดเดียวคือ *Amphioctopus aegina* (Gray, 1849) มีชื่อสามัญว่า Sandbird Octopus ชาวประมงเรียกว่าหมึกสายขาว มี CPUE เฉลี่ยเท่ากับ 0.16 ± 0.08 กก./10 ลอบ ลอบหนึ่งลอบจับหมึกสายได้เพียงหนึ่งตัว เดือน เมษายน 2554 และ กุมภาพันธ์ 2555 มี CPUE สูงสุด 0.27 กก./10 ลอบ เดือน กรกฎาคม 2554 มี CPUE ต่ำสุด 0.08 กก./10 ลอบ ผลการจับของเดือน มีนาคม 2554 เท่ากับ 175 กก. กู้ลอบไปเพียง 5 ชม. ต้องกลับเข้าฝั่งเนื่องจากมีคลื่นและลมแรง (ปกติใช้เวลาในการกู้ลอบ 9 – 10 ชม.) ผลการจับรวมในเดือน เมษายน พฤษภาคม มิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม ธันวาคม 2554 และ มกราคม 2555 เท่ากับ 410, 250, 174, 120, 150, 124 และ 165 กก. ตามลำดับ ผลการจับเดือน กุมภาพันธ์ 2555 เท่ากับ 210 กก. กู้ลอบไปเพียง 5 ชม. ต้องกลับเข้าฝั่งเนื่องจากมีคลื่นและลมแรง อัตราการจับของเดือน มีนาคม เมษายน พฤษภาคม มิถุนายน ธันวาคม 2554 และ มกราคม 2555 เท่ากับร้อยละ 80.4, 51.5, 16.3, 14.5, 8.2 และ 10.9 ตามลำดับ จำนวนหมึกสายเข้าลอบ 1,000 ลอบ ดัง Figure 3 หมึกสายบริเวณชายฝั่งแหลมผักเบี้ย เพศผู้ตัวเล็กกว่าเพศเมียน้ำหนักเฉลี่ยเพศผู้เท่ากับ 45.00 ± 11.54 ก. น้ำหนักเฉลี่ยเพศเมียเท่ากับ 59.62 ± 12.98 ก. (Table 1)

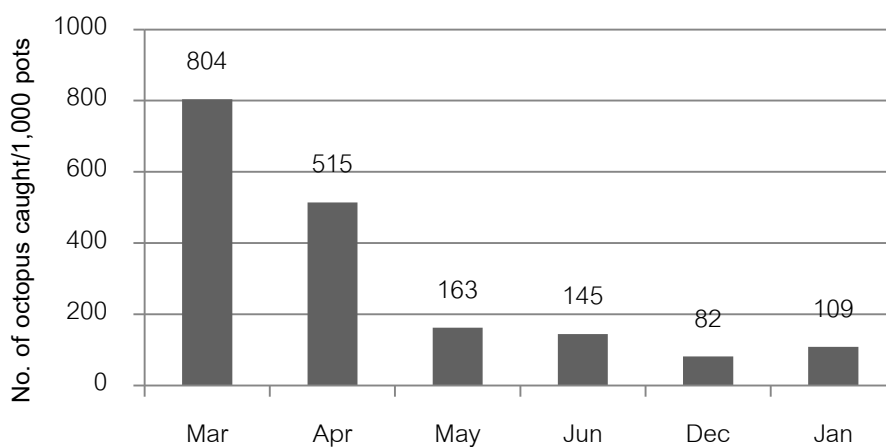

Figure 3 Numbers of octopus caught per 1,000 pots in each month

Table 1 Catch, CPUE, catch rate, soak time and the average weight of *A. aegina*

Month (2011-2012)	Total catch (kg)	CPUE (kg/10 pot)	Catch rate (%)	Soak time (day)	Average Weight (g) (N = 30 – 50 individual)	
					Male	Female
Mar	175 ^a	0.23	80.4	2	54.55	63.79
Apr	410	0.27	51.5	2	54.62	71.08
May	250	0.16	16.3	2	56.39	72.50

Jun	174	0.11	14.5	2	42.19	65.32
Jul	120	0.08	^b	1	24.42	35.03
Aug	150	0.10	^b	5	^c	^c
Dec	124	0.08	8.2	5	^c	^c
Jan	165	0.11	10.9	1	45.26	57.30
Feb	210 ^a	0.27	^b	1	37.61	52.34
Average	197.56	0.16±0.08	30.3	2.3	45.00±11.54	59.62±12.98

^a Retrieving was stopped in 5 hrs due to the bad sea condition

^b No observed onboard

^c No sampling

3. อัตราส่วนเพศ

หมึกสายเพศผู้มีจำนวนน้อยกว่าเพศเมีย อัตราส่วนของหมึกสายเพศผู้ต่อเพศเมียโดยรวมเท่ากับ 0.5:1 เดือนมีนาคม – กรกฎาคม 2554 อัตราส่วนเพศผู้ต่อเพศเมียอยู่ระหว่าง 0.3 – 0.6:1 เฉพาะเดือนมกราคม และ กุมภาพันธ์ 2555 เท่านั้นที่อัตราส่วนเพศเท่ากัน (Sig > 0.05) ดัง Table 2

Table 2 Sex ratio of *A. aegina* caught around Laem Pak Bia coastal

Month (2011-2012)	Octopus (Number)			Sex ratio	X ²	Sig
	Male	Female	Total	Male:Female		
Mar	11	29	40	0.4:1	8.10	0.004
Apr	13	37	50	0.4:1	11.52	0.001
May	18	32	50	0.6:1	3.92	0.048
Jun	14	36	50	0.4:1	9.68	0.002
Jul	7	28	35	0.3:1	12.60	0.000
Jan	13	17	30	0.8:1	0.53	0.465
Feb	16	14	30	1.1:1	0.13	0.715
Total	92	193	285	0.5:1	35.79	0.000

($\alpha = 0.05$)

23-07-2565

วิจารณ์ หมุดอายุวันที่

1. ส่วนประกอบของเครื่องมือประมงและการทำประมง

ส่วนประกอบของเครื่องมือประมงและวิธีการทำประมงลอบหมึกสายในบริเวณชายฝั่งแหลมผักเบี้ยไม่แตกต่างจากรายงานของ ธีรยุทธ และ หัสพงศ์ (2554) แต่ต่างกันที่วิธีการทำให้หมึกสายออกจากเปลือกหอยโดยชาวประมงบริเวณแหลมชายฝั่งผักเบี้ยใช้การแช่ลอบที่มีหมึกสายในถังน้ำเกลือเข้มข้น เพื่อเร่งให้หมึกออกจากเปลือกหอยแต่การทำประมงบริเวณอ่าวไทยฝั่งวันออกใช้การวางลอบบนพื้นเรือปล่อยให้หน้าไหลออกจากเปลือกหอยและรอให้หมึกสายออกมาเอง ข้อแตกต่างอีกประการคือการทำประมงลอบหมึกสายบริเวณชายฝั่งแหลม

ผักเบี้ยขาวประมงจะวางลอบต่อทันทีทางด้านท้ายเรือโดยไม่มีกรนำลอบมาพักไว้บนเรือ จากการศึกษาไม่พบความขัดแย้งของชาวประมงลอบหมึกสายกับชาวประมงพื้นบ้านที่ใช้เครื่องมือประมงประเภทอื่น เนื่องจากพื้นที่ทำประมงลอบหมึกสายถูกกำหนดไว้ชัดเจนโดยชาวประมงด้วยกันเอง

2. ผลการจับและปริมาณการจับต่อหน่วยลงแรงประมง (CPUE)

ผลการจับพบว่าหนึ่งลอบจับหมึกสายได้เพียงหนึ่งตัว หมึกสายที่จับได้บริเวณชายฝั่งแหลมผักเบี้ยมีเพียงชนิดเดียวคือ *A. aegina* มี CPUE เฉลี่ยเท่ากับ 0.16 ± 0.08 กก./10 ลอบ มากกว่าผลการศึกษาในอ่าวไทยฝั่งตะวันออก อ่าวไทยตอนกลางและอ่าวไทยตอนล่าง คือ 0.11, 0.10 และ 0.12 กก./10 ลอบ ตามลำดับ (ธีรยุทธและหัสพงศ, 2554; จินดาและฐิติพร, 2557) น้ำหนักเฉลี่ยของหมึกสายเพศผู้เท่ากับ 45.00 ± 11.54 ก. เพศเมียเท่ากับ 59.62 ± 12.98 ก. เดือนมีนาคม – พฤษภาคม หมึกสายมีน้ำหนักมาก เดือนพฤษภาคม มีน้ำหนักเฉลี่ยมากที่สุด เดือนมิถุนายน หมึกสายน้ำหนักลดลง และต่ำสุดในเดือนกรกฎาคม เดือนธันวาคมและมกราคม น้ำหนักหมึกสายสูงขึ้นแต่ยังต่ำกว่าเดือนมีนาคม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วินา (2528) ที่รายงานว่าหมึกสายชนิด *Octopus dollfusi* มีการผสมพันธุ์และวางไข่ตลอดปี ช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม หมึกสายเพศเมียมีร้อยละของน้ำหนักอวัยวะสืบพันธุ์เทียบกับน้ำหนักตัวสูงกว่าเดือนอื่นๆ กรกฎาคม หมึกสายเพศเมียมีน้ำหนักอวัยวะสืบพันธุ์เทียบกับน้ำหนักตัวน้อยที่สุด ผลการศึกษาของ จินดาและฐิติพร (2557) รายงานว่าน้ำหนักเฉลี่ยของหมึกสายแรกเริ่มสืบพันธุ์ของเพศเมียเท่ากับ 60 ก. ดังนั้นหมึกสายเพศเมียที่จับได้บริเวณแหลมผักเบี้ยช่วงเดือนมีนาคม – มิถุนายน มีขนาดใหญ่กว่าขนาดแรกเริ่มสืบพันธุ์ ชาวประมงพบว่าช่วงต้นของฤดูประมงผลการจับของลอบที่วางห่างจากแนวชายฝั่งมากกว่าลอบที่วางใกล้ฝั่ง จึงสันนิษฐานว่ามีการเคลื่อนย้ายของทรัพยากรหมึกสายชนิด *A. aegina* จากบริเวณน้ำลึกเข้ามาชายฝั่ง เดือนมีนาคม – พฤษภาคม มีอัตราการจับสูงเพราะเป็นช่วงกลางของฤดูทำประมง เดือนมิถุนายน อัตราการจับลดลงสันนิษฐานว่าเหลือจำนวนหมึกสายในพื้นที่ประมงน้อยเพราะถูกจับออกไปจำนวนมากก่อนหน้านี้ เดือนธันวาคมและมกราคม เป็นช่วงแรกของฤดูประมงอัตราการจับยังไม่สูงมากน่าจะเกิดจากหมึกสายรุ่นใหม่ยังมีขนาดตัวเล็กและเพิ่งเริ่มอพยพเข้ามาในพื้นที่ประมง

3. อัตราส่วนเพศ

อัตราส่วนของหมึกสายเพศผู้ต่อเพศเมียโดยรวมเท่ากับ 0.5:1 แตกต่างจากผลการศึกษาของ วินา (2528) และ จินดาและฐิติพร (2557) รายงานว่าหมึกสายเพศผู้และเพศเมียมีจำนวนเท่าๆ กัน ที่อัตราส่วน 1.2:1 และ 1:0.9 ตามลำดับ แต่บริเวณชายฝั่งแหลมผักเบี้ยจับหมึกสายเพศเมียได้มากกว่า สันนิษฐานว่าเกิดจากพฤติกรรมการหลบซ่อนของหมึกสายเพศเมียมีมากกว่าเพศผู้ เพราะนอกจากการหลบซ่อนจากศัตรูตามธรรมชาติแล้วยังมีพฤติกรรมการซ่อนตัวเพื่อวางไข่เพิ่มขึ้นมา (วินา, 2528) และจากผลการศึกษาเดือนมีนาคม – พฤษภาคม หมึกสายเพศเมียมีความพร้อมในการผสมพันธุ์และวางไข่มากกว่าเดือนอื่น จึงถูกจับมากกว่า

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาในบางเดือนแม้จะมีการทำประมงมากในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งแหลมผักเบี้ย แต่ยังมีทรัพยากรหมึกสายรุ่นใหม่เกิดขึ้นทดแทนจนเพียงพอสำหรับการทำประมงในฤดูทำประมงใหม่ ขณะที่เครื่องมือประมงลอบหมึกสายได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายอาจกระทบต่อทรัพยากรหอยจุพราหมณ์ในธรรมชาติ เนื่องจากมีความต้องการใช้เปลือกหอยเพิ่มขึ้น ราคาเปลือกหอยเมื่อปี 2553 ตัวละ 10 – 12 บาท เพิ่มเป็นตัวละ 25 บาท ในปี 2555 นอกจากนี้ยังพบการนำเปลือกหอยขนาดเล็กมาใช้ทำให้มีโอกาสจับหมึกสายที่มีขนาดตัวเล็ก

กว่าขนาดแรกสี่พันธุ์ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรหมึกสายได้ ดังนั้นเพื่อลดการนำเปลือกหอยจุกพร้าหมึกจากธรรมชาติใช้และลดโอกาสการจับหมึกสายตัวเล็กกว่าขนาดแรกสี่พันธุ์ จึงควรศึกษาวัสดุเพื่อใช้ทดแทนเปลือกหอยในเครื่องมือประมงลอบหมึกสายต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณได้ทั้งเรือสินค้า 7 และลูกเรือทุกคนที่อนุญาตและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลบนเรือประมง ขอขอบคุณโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี ที่สนับสนุนงบประมาณในการศึกษาบางส่วน

เอกสารอ้างอิง

- กรมประมง. 2556. **สถิติการประมงแห่งประเทศไทย 2556**. เอกสารฉบับที่ 7/2558. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, กรมประมง.
- จินดา เพชรกำเนิด และ วิฑิตพร สุภานันต์. 2557. **ผลกระทบของการประมงลอบหมึกสายบริเวณอ่าวไทยตอนกลาง**. เอกสารวิชาการฉบับที่ 12/2557. สำนักวิจัยและพัฒนาประมงทะเล, กรมประมง.
- ธีรยุทธ ศรีคุ้ม และ หัสพงศ์ สมชนก. 2554. **การประมงหมึกสายโดยเปลือกหอยจุกพร้าหมึกในอ่าวไทย**. เอกสารวิชาการฉบับที่ 14/2554. สำนักวิจัยและพัฒนาประมงทะเล, กรมประมง.
- วีณา พาณิชย์พงศ์. 2528. **การศึกษาชีววิทยาการสืบพันธุ์และพฤติกรรมบางประการของหมึกสาย, *Octopus dollfusi* Robson, 1928**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมนึก ใช้เทียมวงศ์. 2536. **การจำแนกปลาหมึกในอ่าวไทย**. รายงานทางวิชาการที่ 23. กลุ่มชีวประวัติสัตว์ทะเล, ศูนย์พัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนบน, กรมประมง.
- Brandt, A. V. 2005. *Fish Catching Methods of the world*. 4th ed. Blackwell Publishing.
- Carpenter, K.E. 1998. *FAO species identification guide for fishery purposes. The living marine resources of the Western Central Pacific. Volume 2. Cephalopods, crustaceans, holothurians and sharks*. Rome, FAO. 687-1396 p.
- SEAFDEC, 2007. *Fishing Gear and Methods in Southeast Asia: VI. Cambodia*. Southeast Asian Fisheries Development/Training Department, Samut Prakan, Thailand.
- Slack-Smith, R.J. 2001. *Fishing with Traps and Pots*. Training Series 26. FAO, Rome. 62 p.

23-07-2565

หมดอายุวันที่